

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE GIDA GÜVENLİĞİ*

FOOD SECURITY IN TURKEY IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Yüksel ARIKAN

Doktora Öğrencisi, İnönü
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler
Bilim Dalı,
Malatya/Türkiye.
PhD. Student, İnönü University,
Institute of Social Science,
Department of Political and Social
Science, Malatya/Turkey.
yuksel.yol.arikan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9829-5788

İlke Bezen TOZKOPARAN

Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
Elazığ/Türkiye.
Asst. Prof., Fırat University, Faculty
of Economics and Administrative
Sciences, Department of Political
Science and Public Administration,
Elazığ/Turkey.
ilke@firat.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-1752-0470

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1118026

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 26.02.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 28.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Arıkan, Y., & Tozkoparan, İ. B. (2022).
Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Gıda Güvenliği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler
Akademi Dergisi* 4(9), 458-480.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu çalışma, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Gıda Güvenliği: Elazığ İli Örneği isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir". Trakya Üniversiteler Birliği V. Lisansüstü Öğrenci Kongresi'nde (4-5 Kasım 2021) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Öz: Küreselleşme kavramı, sosyal bilimler alanında üzerinde çalışılması gereken konulardan biri olmaktadır. Küreselleşmeye dair sosyal bilimcilerin kavramsallaştırmalarına bakıldığı zaman, bütüncül bir yaklaşım içerisinde küresel ilişkiler sisteminde mekânın ve zamanın önemini kaybetmesiyle küresel düzeyde bir bilinç düzeyi meydana çıkarılmıştır. Küreselleşmeyle birlikte güvenlik sorunları açığa çıkmış ve bu sorunlar bütün ülkeleri etkiler hale gelmiştir. Türkiye de küreselleşmenin hareketlerinden yoğun bir biçimde etkilenen bir ülke pozisyonunda olmuştur. Güvenlik kavramı gittikçe önem kazanan bir konu haline gelirken, gıda güvenliği de onun bir alt kolu olarak üzerinde araştırılması ve çalışılması gereken oldukça önemli konular arasında yer almaya başlamıştır. Devletlerdeki yaşam kalitelerinin iyileşmesi ve yaşanan çağın da ilerlemesiyle birlikte tüketilen gıdaların içerdiği maddelere, sağlıklı ve güvenilir olmasına daha fazla önem gösterilmeye başlanmıştır. Gıda güvenliğine dair standartlar küreselleşen dünyada da uluslararası bir nitelik kazanmış ve buna dair gıda yönetim sistemleri meydana getirilmiştir. Öte yandan küreselleşen dünyada tehlikelerin değişkenlik göstermesi güvenliğin alanını çeşitlendirmiştir. Askeri tehlikelerin yanında, kıtlık, çevre, enerji sorunları ve gıda gibi konular güvenlik kapsamına girmiş ve küresel nitelik kazanmıştır. Bunun neticesinde bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını ön plana koyan bir güvenlik algısının uygulamalarda yerini alması önem ifade etmektedir. Bununla birlikte çalışmada günümüzde gündemden güne çoğalan beslenme problemleri ele alınarak; yeterli düzeyde gıdaya erişim ile sağlıklı ve güvenilir gıda maddelerinin alınması durumu incelenmiştir. Aynı zamanda çalışmada gıda güvenliği kavramının önemi, anlamı ve tarihçesi incelenmiştir. Daha sonra, gıda güvenliği mevzuatı incelenerek Türkiye’deki durumu değerlendirilmiş ve Türk Gıda Mevzuatının esaslarına da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gıda güvenliği, Küreselleşme, Türkiye

Abstract: The concept of globalization is one of the subjects that should be studied in the field of social sciences. When we look at the conceptualizations of social scientists about globalization, a global level of consciousness has been revealed as space and time lose their importance in the global relations system within a holistic approach. With globalization, security problems have emerged and these problems have affected all countries. Turkey has also been in the position of a country that has been heavily affected by the movements of globalization. While the concept of safety has become an increasingly important issue, food safety, as a sub-branch of it, has started to be among the very important issues that need to be researched and studied. With the improvement of the quality of life in the states and the progress of the age, more importance has been given to the substances that the consumed foods contain, to be healthy and safe. Food safety standards have gained an international character in the globalizing world and food management systems have been created. On the other hand, the variability of dangers in the globalizing world has diversified the field of security. In addition to military dangers, issues such as famine, environment, energy problems and food have been included in the scope of security and have gained a global character. As a result of this, it is important that a security perception that puts the security needs of individuals in the foreground, takes place in applications. However, in the study, the nutritional problems that are increasing day by day are handled; Adequate access to food and the availability of healthy and safe foodstuffs were examined. At the same time, the importance, meaning and history of the concept of food safety were examined in the study. Then, the situation in Turkey was evaluated by examining the food safety legislation and the principles of the Turkish Food Legislation were also included.

Key Words: Food Security, Globalization, Turkey

GİRİŞ

Gıda ile ilgili problemler dünyada gün geçtikçe artmakta ve bu problemlerin başında da gıda güvenliği gelmektedir. Yeryüzündeki nüfusun hızlı bir biçimde artması, ekonomideki istikrarsızlık, eğitim düzeyinin yetersizliği ve gittikçe artan çevre kirliliği gibi nedenler beslenme problemlerini arttırmakta, aynı zamanda güvenli gıdanın temin edilmesini de zor bir hale getirmektedir. Bu nedenle küreselleşme, gıda güvenliği kavramlarının günümüz dünyasında gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu kavramlardan gıda güvenliği ve küreselleşme tanımlarına literatürde net olarak yanıt bulunmamış olmakla beraber ortak yanlarının olduğu tarihsel süreçte ve de günümüz dünyasında bariz bir şekilde öne çıkmaktadır.

Gıda güvenliği tanımı en dar haliyle; gerek küresel, gerek ulusal, gerek topluluk olsun, gerekse ev düzeyinde olsun, yeterli derecede yiyeceğin var olduğu manasına gelmektedir. Öncelikle, gıda güvenliği kavramı, bir ülkenin diyet enerjisi ihtiyaçlarını gidermek için yeterli yiyeceğe ulaşip ulaşmadığını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Karabal, 2019: 181). Ulusal gıda güvenliği kavramı ise, kendi kendine yetebilmek, kısacası ülkenin gereksinim duyduğu yahut ülke nüfusunun talep ettiği gıdaları üretmek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca bu yetebilme, tüm yurttaşların beslenme ve enerji ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeterli yiyeceğe erişimi olup olmadığı yahut yerli üretimden kazanılan ekonomik talebi karşılamanın kendi kendine yetebilmeyi iddia etmek amacıyla yeterli olup olmadığı, bu araştırma içerisinde ortaya konulmak istenmiştir.

Bu bakımdan ulusal gıda egemenliği, bir ülkenin gıda üretimi yapıp yapmadığına yahut gıdanın ithal edilmesine bakılmaksızın, vatandaşına ihtiyaç duyulan veya talep edilen gıdaları kullanma imkânının ne ölçüde olduğu anlamında ifade edilmektedir. Şöyle ki gıda güvenliği kavramının hem ulusal hem de küresel düzeyde kullanılması, gıda denkleminin arz yönüne odaklanma eğiliminde olmaktadır. Bundan dolayı açığa çıkan soru yeterince gıdanın var olup olmaması sorusudur. Nitekim mevcut gıdanın dağılımı kritik durumdadır. Şayet gıda güvenliği bir hane halkı ya da bireysel refah ölçütü ise, bu husus gıda güvenliğine olan erişimin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Böylece küreselleşen dünyada gıda güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla pek çok iş birlikleri ve tedbirlerin alınması mecburi olmaktadır. Gerekli tedbirler alınmadığı zaman ise yakın bir gelecekte güvenilir, sağlıklı ve yeterli gıdaya erişebilmek oldukça güç hale gelecek, pek çok hastalık hızlı bir şekilde artış gösterecek ve insanoğlu kıtlıkla karşı karşıya kalacaktır. Bu kapsamda, çalışma içerisinde üç temel hedef oluşmuştur. Bunlardan birinci olarak, gıda güvenliği teriminin ifadesinin tarihsel açıdan yapılması olup, ikinci hedef, gıda güvenliğinin gerçekleştirilememesinin nedenlerinin küresel düzeyde ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle bağlantı kurularak araştırılmak istenmesidir. Son olarak çalışmada, Türkiye için konunun genel hatlarıyla değerlendirilerek ve problemlere yönelik çözüm önerilerinin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Gıdaya ilişkin ne tür tehlikelerin güvenlik sorununa dâhil olacağı ve bu sorunu çözebilmek maksadıyla

yapılan ve yapılması uygun düzenlemeleri ve politikaları ortaya koymak da çalışmanın başka bir hedefidir.

Bu çalışma çerçevesinde; küreselleşmenin etkisiyle birlikte Türkiye’de gıda güvenliği politikaları üzerindeki denetim, kontrol ve mevzuatlar aracılığı ile kamu otoritelerinde gerçekleştirilen uygulamalarla gıda güvenliği alanında ilerleme sağlandığı hipotezi geliştirilmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçevesini ise gıda güvenliği mevzuatı ve gıda güvenliğinin mevcut durumu oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmış ve araştırılan konular hakkında bilgi içeren verilerin analizi yapılmış ve yorumlanmıştır. Bununla beraber çalışmada, gıda güvenliği kavramını açıklayan, küreselleşme kavramını tarihsel süreç içerisinde ele alan ve bu kavramların incelenip değerlendirilmesini yapan çeşitli raporlardan, kaynaklardan ve yasal düzenlemelerden faydalanılmıştır. Küreselleşen dünyada Türkiye’deki gıda güvenliğinin yerini ve küreselleşmenin gıda güvenliğine etkisini inceleyen kaynaklardan da yararlanılmıştır. Gıda güvenliğinin ve küreselleşmenin kavramsal açıklaması elde edilen bilgilerle içerik analizi yöntemiyle ortaya konulmuştur. Araştırma konusu olan gıda güvenliği ile ilgili kitap, makale, bildiri, araştırma raporu, internet kaynağı, mevzuatlar, uygulamalar, kararnameler ve tezler gibi kaynaklara başvurularak ilgili kaynaklar incelenmiş, sınıflandırılmış ve analiz yapmaya çalışılmıştır.

Çalışmada küreselleşmenin gıda güvenliği üzerindeki etkisinin halen devam ediyor olması ve küreselleşen dünyanın yerelleşmeyi de akabinde getirdiği gözler önündedir. Örneğin tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgını ülkemizde de gıda tedarik zincirini olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan gıda güvenliğinin bir diğer önem arz eden bileşeni de denetim ve kontrol faaliyetleri olmaktadır ve Türkiye’de bu husustaki kamu otoritesi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü gıda üretimi, satışı ve toplu tüketim yerlerini düzenli bir şekilde kontrol etmekte ve bunun sonucunda usulüne uygun hareket etmeyen işletmelerin idari para cezası almasıyla beraber halk sağlığını tehlikeye sokan hususlarda savcılığa suç duyurusunda bulunduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak yapılan araştırmada, yalnızca dünya genelinde değil yerel düzeyde de yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşılabilmesi için dünyaca etkilendiğimiz COVID-19 salgını sonucunda görüldüğü üzere insanoğlunun iyiliği ve sağlıklı kişilerin varlık gösterebilmesi için küreselleşmeyle birlikte açığa çıkan en önemli konular içinde konumlanan gıda güvenliğinin sağlanabilmesi gerekliliği, gözler önüne serilmiş olmaktadır.

1. Küreselleşme ve Gıda Güvenliği Kavramı

Küreselleşme ve gıda güvenliği kavramları, değişmekte ve gelişmekte olan dünyanın merkez kavramları arasında yer almaktadır. Fakat diğer sosyal bilimler kavramlarında olduğu üzere küreselleşme kavramında da ontolojik ve epistemolojik bakımından bir söz birliğinden bahsedilememektedir (Aydemir ve Kaya, 2007: 260). Başlangıçta küreselleşmenin, kavramsal olmak üzere

ekonomik, siyasal, kültürel ve teknolojik değişimleri ifade edebilme amacına yönelik bir anlamı bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kavram, aktivite ağları ve bölgeler arası akımlar, gücü ve etkileşimi kullanabilen; hız, yayılma, yoğunluk ve etki yönünden ele alınan toplumsal ilişkilerin ve uzantısı olan örgütlenmelerdeki değişimi kapsayan süreçlerin tümü olarak açıklanabilmektedir (Gül, 2010: 11).

Gıda güvenliği kavramı, 2003’te Food and Agriculture Organization of the United Nations’un (FAO) açıklamış olduğu bildirmede kronik yahut süregelen bir biçimde yurttaşların sağlığını tehlikeye sokabilecek bütün tehlikeler manasında dile getirilmiş ve açıklanmıştır (FAO, 2003: 3). Bununla birlikte gıda güvenliği, gıdalarda fiziksel, kimyasal ve biyolojik olmak üzere oluşabilecek her tür tehlikeden uzak, gıdanın özündeki değerini yitirmeksizin tüketime hazır bulunmasıdır (Paçacı, 2019: 7). Ayrıca bu kavram gıdaların üretimi, depolanması, işlenmesi, dağıtılması ve hazırlanması safhalarında güvenilir, sağlıklı ve insan tüketimine uygun olması için gereken şartlar yahut ölçüler olarak açıklanır (WHO, 1984; Knight vd., 2003). Bunun yanı sıra, gıda güvenliği insan hayatında temel olan gıda gereksiniminin gerekli şartlar sağlanarak karşılanması ve çevre sağlığını da ilgilendirmesi bakımından oldukça önem arz etmektedir (Koç ve Uzman, 2015: 39).

Küreselleşme kavramının anlamı üzerinde genel bir uzlaşma mevcut olmamakla birlikte, küreselleşmenin kökeninin ne şekilde ve ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği üstelik böyle bir kavramın kökeninin varlığının söz konusu olup olmadığı da tartışma temelindeki problemlerdendir. Küreselleşme kavramı yapılan araştırmalarda pek çok açıdan değerlendirilmiş ve bu kavramın anlam bakımından çözüme kavuşturulmasında birçok kuramın olduğu yapılan araştırmada açığa çıkmıştır. Bu kavramın tarihselliği ise yine tartışma konusu olan bir başka sorun olmakta ve bu sebeple temel sorun küreselleşme kavramının esasen kendisiyle alakalı olan sorundur. Küreselleşmeyle birlikte güvenlik sorunları açığa çıkmış ve bu sorunlar bütün ülkeleri etkilemiştir. Bu durumda Türkiye de küreselleşmenin dinamiklerinden yoğun bir biçimde etkilenen bir ülke olmuştur. Bu sebeple hem küreselleşme hem de gıda güvenliği kavramlarının, günümüz dünyasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yeri büyüktür.

Güvenli bir biçimde gıdaya erişebilme durumu insanların sağlığının korunmasında, devletin geleceği ve ekonomisi açısından oldukça önemli işleve sahip olan konulardan biridir. Dünya nüfusunun çoğalması, teknolojik faaliyetlerin artışı ve bundan ötürü mevcut düzenin deformasyona uğraması, ekonomik yetersizlik ve eğitim seviyesinin düşük olması gıda sorunlarına da etki etmekte ve gıdanın güvenilir olmasını, bulunmasını ve ona erişebilmeyi zora sokmaktadır. Yurttaşların sağlığı bakımından gıda güvenliğinin temin edilmesi pek kolay gerçekleşmemektedir. Daha sağlıklı ve güvenli gıda üretimi bakımından, tüketicilerin algısının değişmesi ve devletlerin gıda mevzuatlarını yenilemiş olmaları nedeniyle geleneksel yöntemdeki gıdayı işleme ve halka sunma biçiminde zaman içerisinde farklılıklar meydana gelmiştir. Bundan dolayı gıda

güvenliği mevzusu son dönemlerde oldukça göze çarpan ve önem arz eden konulardan biri olarak dikkate alınmayı ve incelenmeyi gerektirmektedir (Tayar, 2010: 21). Gıdaların yeteri kadar temin edilebilmesi, insanoğlunun var oluşundan bu zamana dek ciddi bir sorun teşkil etmekte ve bu varoluştan günümüze dek olan zaman zarfında en elzem sorunlardan birisi de gıdaya erişebilmenin sağlanması olmaktadır. İnsan biyokimyasının temelindeki besin ihtiyacı ise, ilk sırada yer almaktadır. Yiyecek-içecek sektörü, nerede yaşanıyor olunursa olsun insanlar için uzun yıllar geçse bile oldukça önemli bir sektör olarak yerini korumayı sürdürecektir. Ancak yaşadığımız çağdaki dünyada mevcut rezervlerin çok hızlı şekilde azalmaya başlaması, tarım arazilerinin git gide daralması, suların kirlenmesi ve nüfus oranının çoğalması ile birlikte gıda sektörü tehlike altında kalmaya başlamıştır. Diğer taraftan yiyecek üretiminin dışında sağlıklı ve güvenli gıda kavramı günlük yaşamın içinde bulunmaktadır (Tayar, 2010: 26).

Öte yandan piyasalardaki arz ve talebin dengede tutulmaya çalışılması, sağlık ve çevreye dair endişelerin artması, üreticilerin ve tüketicilerin fiyat endeksleri, iklim değişikliğinin neden olduğu ve olabileceği muhtemel olaylar, gıdaların işlenmesinin iyileştirilmesi gibi birçok faktörün yeryüzünde bulunmasıyla gıda güvenliği, alanında önceliği olan hedefler içerisinde yer almaktadır (Koç ve Uzman, 2015: 40). Tüm yurttaşların sağlıklı olabilmesi ve gıdayı alabilmesi açısından yeterli düzeyde besine ulaşabilmesinin en temel hakları olduğu konusuna 1992’de I. Uluslararası Beslenme Konferansı’nda yer verilmiş ve devletlerin, gıdanın güvenilirliğini tehdit eden unsurlara yönelik hızlıca önlem almaları gerektiğini Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı ifade etmiştir (Koç ve Uzman, 2015: 41).

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki piramide bakıldığında; insanoğlunun varlığını devam ettirebilmelerinde ve güven duygusu, aidiyet, sevgi, başarı ve kabul görme başta olmak üzere ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmenin temelinde gıda ihtiyacının giderilmesi bulunmaktadır (Hatık, 2015). Gıdaların üretilmesi ve tüketilmesindeki dengesizlik durumu, besin kaynaklarının, toprağın varlığında meydana gelen azalma ve sürekli olarak nüfusun artması çözümü bulunması gereken bir sorun olmaktadır (Keleş vd., 2012: 139).

Gıda güvenliğinin dünya çapında FAO tarafından belirlenen dört temel prensibi bulunmaktadır (Paçacı, 2019: 24). Bunlar ise; sağlanabilirlik, yeterlilik, kabul edilebilirlik ve erişilebilirliktir. İlk olarak sağlanabilirlik prensibi; ülke düzeyinde, bölge bazında ve küresel çapta esasen daima herkese yetebilecek düzeyde gıdanın sağlanabilir olmasının gerektiği anlamına gelmektedir. İkinci olarak erişilebilirlik prensibi; fiziksel ve ekonomik bakımdan her kişinin gıdaya eşit şekilde erişebilmesi demektir. Bir gıdaya erişebilme durumunda herkesin gıdayı alabilmesine etki eden piyasa koşulları, fiyat ve gelir-gider politikası yer almaktadır (Koç ve Uzman, 2015: 40). Üçüncü olarak kabul edilebilirlik prensibine bakıldığında; insan onuruna yaraşan, kültürüne uygun olan ve haklarını tehlikeye düşürmeyen gıdaların sağlanmasıdır. Son olarak yeterlilik

prensibi; besleyici özelliği sahip, güvenilir ve çevresel açıdan da sürekliliği olabileceği koşullarda üretimi yapılan gıdaya erişilebilmesidir.

2. Küreselleşen Dünyada Gıda Güvenliğinin Durumu

Dünya üzerinde gıdaya ilişkin problemler günden güne artış göstermekte ve bu problemlerin ilk sırasında da gıda güvenliği bulunmaktadır. Dünya nüfusunun oldukça hızlı bir biçimde artışı, günden güne artan çevre kirliliği, ekonomideki istikrarsızlık ve eğitim seviyesinin düşük olması beslenme problemlerini arttırmakta aynı zamanda güvenli gıdanın sağlanmasını da zor bir hale getirmektedir.

Küreselleşen dünyada gıda güvenliğine bakıldığında aslında pek çok nedene yol açtığı ve yol açmakta olduğu görülmektedir. 1980’li yıllardan 2020 yılına kadar geçen zaman zarfında iklim değişikliğine bağlı olarak doğal afetlerin çoğalması ve gıda zincirinde yaşanan sorunlarında artmasıyla küresel çaptaki etkileri kendisini her geçen gün göstermektedir. Böylece güvenli gıda çok yakından ilgilendiren bir başka konu olan gıda krizi önem teşkil etmektedir. Küresel anlamdaki gıda krizi; gıda fiyatlarının yükselmesiyle açığa çıkan gıda tüketiminin azalması ve bundan dolayı yeterli beslenemeyen nüfus oranındaki yükselme olarak açıklanmaktadır. Gıda fiyatlarındaki yükselmenin gıda krizi olarak açıklanmasındaki neden aslında istenilen düzeyde gıdayı alamayan kişi rakamlarının kısa zamanda önemli derecedeki artmasıdır (Paçacı, 2019: 28).

Gıda güvenliğinde önem teşkil eden bir diğer önemli konu ise kuraklık sorunudur. Yağışların yeteri kadar olmaması ve su yetersizliğinden kaynaklanan kuraklık sorununa çözüm bulabilmek ve bu sorunu yaşayan bölgeler için tarımın yapılabilmesi için sulama çalışmalarının ya da kuru tarım yönteminin faaliyete geçirilmesi için gayret edilmektedir (Kaplukan, 2013: 492). Ayrıca kuraklık nedeniyle, tarımda doğal koşullara bağlı bir yapıya sahip olan bitkisel üretimimizde önemli derecede meydana gelen dalgalanmalar yüzünden gıda açığı açığa çıkmış ve fiyatlarda yükselmeler olmuştur. 21. yüzyıl içerisinde tarımda ve içme suyunun sağlanmasında sıkıntılar yaşanmakta ve iklim değişikliği nedeniyle de açığa çıkan kuraklıktan ötürü bu sıkıntıların günden güne daha çok artacağı düşünülmektedir (Kaplukan, 2013: 507). Bu duruma ek olarak yaşanan kuraklık sorununun enflasyonda ve gıda arzında yarattığı olumsuzluklar yalnızca Türkiye’yi ilgilendirmemekte, aynı zamanda bilim ve teknoloji süper güç olarak ifade edilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi ülkeler için de oldukça önem arz etmektedir (Özüpekçe, 2020: 283).

Gıda güvenliğine ilişkin bir diğer önemli husus olarak yoksullukta önemli bir sorun olmaktadır çünkü kişiler gıdayı elde etmede zorluk çekerken aynı zamanda gıdayı üretebilme gücünü kendilerinde bulamamaktadırlar. Buna ilaveten gelir eşitsizliğinde, işsizlik rakamlarının artmasında ve sosyal devlet anlayışının yok olmasında yıkıcı etkilere sahip küreselleşmenin, aynı zamanda serbest piyasa koşullarıyla pek çok sektörde çalışan kesimin yoksullaşmasına da sebep olduğu göze çarpmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kırsal kesimde tarım ile geçimini

sağlayan küçük çaptaki aile işletmeleri veya büyük aile çiftçiliği günümüz çağında neredeyse yok olma eşiğindedir (Aydın, 2014: 9).

Şöyle ki, 21. yüzyılda yaşamış olduğumuz COVID-19 salgın sürecinde görüldüğü üzere bu salgın, bir çevre sorunu olmakla beraber ayrıca bir gıda güvenliği sorunudur. Bilhassa doğal etmenler yoksul kesimi daha fazla etkilediği gibi açlık sorununu da etkilemektedir. Gıda fiyatlarındaki artış ve yetersiz beslenmenin her geçen gün daha da artması kısa ve uzun vadede esasen yoksul kesimin aç kalmamak için besin değeri düşük ya da bir besin değeri olmayan gıdaya yönelmesine sebep olmakta ve bu yüzden bu türden besinlere olan tüketim gerçekleşmektedir (Gürlük ve Turan, 2008: 63-74). Bu duruma örnek; Brezilya’da üretilen hamam böcekli ekmek, küresel nüfusun artmasıyla beraber yeteri kadar proteinin insanlar tarafından alınamayacağı düşüncesi ile Brezilyalı mühendislerce halka satışa sunulmaktadır. Küresel düzeyde gıdanın yeterli olmamasından kaynaklı tüketicilerin, böceği yaşam alanlarına sokmaları ve bir alışkanlık haline getirmeleri BM’nin de bir önerisidir. Şöyle ki bu böceklerin uzun bir bekleme süreci olmadan çok çabuk üremeleri ve protein açısından zengin içeriğe sahip olmalarından dolayı tüketilip tercih edilmesi öneri nedenlerindedir. Ayrıca bunun gibi daha pek çok hayvanın; kelebek, çekirge, akrep, arı ve karınca gibi hayvanların tercih edilerek beslenme alışkanlıkları içinde olması gerektiği fikri Brezilyalı beslenme uzmanları tarafınca destek görmektedir (Bassette, 2018). Bir diğer örnek olarak okyanuslarda av kapasitesinin üst sınırlarına ulaşılması ve büyükbaş hayvan sayılarının sabitlenmesi sebebiyle üretimin artırılmasında tahıla dayanan hayvansal rejim modeline geçilmiş olunmasıdır. Bununla birlikte et talebindeki artıştan dolayı ve iklim değişikliği sebebiyle domuz ve sığır etinden sağlanan kırmızı et talebi yerini balık ve kümes hayvanları tüketimine bırakmaktadır. Ayrıca sanayileşmiş ülkelerde yaşayan kişilerin tüketici tercihlerine katılan sağlıklı yaşam algısı da bu süreci desteklemiştir (Brown, 2008: 201-202). Şöyle ki bu ülkelerde gıda arzı fazlasını yönetebilmek daha da zor hale gelerek, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksul üreticinin geçimi kolay olmamış ve tarımsal kaynaklar ise her yerde baskı altında kalmıştır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987).

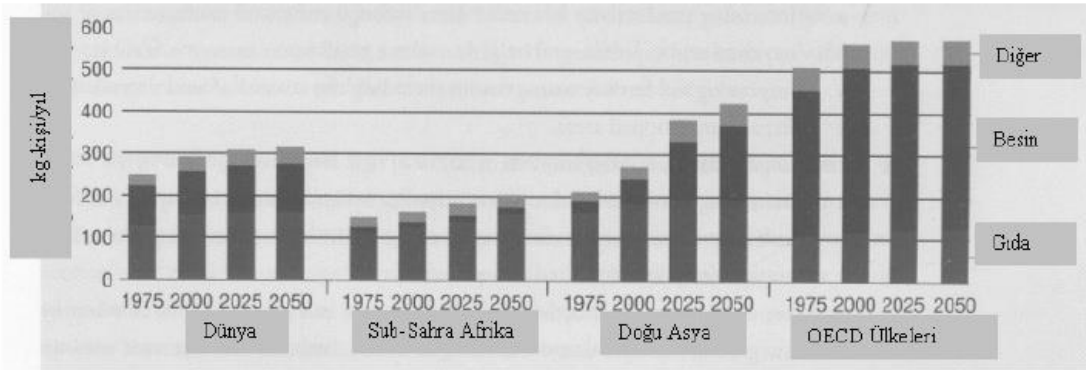
COVID-19 salgınına bakıldığında ise, Çin’in Wuhan kentinde canlı hayvan pazarında satılan pangolin adındaki bir memeli türünden kaynaklanan corona virüsü bu yolla ve yılan, maymun ve yarası gibi pek çok hayvandan insanlara bulaşmaktadır. Proteine ulaşabilmek ve yeterli gıdayı bulamamaktan doğan nedenlerle insanlar bu tür hayvanları tüketmektedirler. COVID-19, dünya çapında viral pnömoni salgını ile sonuçlanan yeni tip bir koronavirüs olmaktadır ve bu virüs ilk defa Wuhan’da hayvan pazarında görülmesine karşın, bulaşıcı olmasından dolayı kısa zamanda tüm dünyaya yayılarak pandemi oluşturmuştur. Dünyada pek çok ülkede benimsenen neoliberal kapitalist politikalar sebebiyle Çin’de de tarım sektörü göz ardı edilmiştir.

Şöyle ki Çin, günümüzde Küresel Gıda Güvenliği Endeksine konu olan 113 ülke arasında 37. sırada bulunmaktadır. Çin’in büyüyen ekonomisi ile beraber aşırı

artan nüfus karşısında besin yetersizliği yaşanmaması açısından serbest bırakılan besin üretimi; halk sağlığı ve gıda güvenliği sorunlarını beraberinde getirmiştir (Ergenç, 2020).

Salgın sürecinde ise dünyada pek çok ülke gıda güvenliği konusuyla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Türkiye’de salgına karşı alınan önlemler içerisinde uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları ve yasakları bilhassa metropol kentlerde gıda ürünlerine ilişkin asimetrik bir talebi meydana getirmiştir. Asimetrik talep neticesinde başta zincir marketlerde uzun kuyrukların olması ve temel gıda maddelerinin yeteri kadar bulunamaması tüketicinin adeta paniklemesine sebep olmuştur. Şöyle ki Dünyada 2050 yılında beklenen gıda talebine bakılacak olunursa eğer bu talep Şekil-1’de sunulmuştur (Molden, 2013: 13).

Şekil 1: Dünyada 2050 yılında beklenen gıda talebi

Bir diğer taraftan birincil üretim alanlarının (ahır, kümes, tarla, bahçe vd.) ihmali üzerine özellikle küçük ölçekli aile işletmelerinin üretimden çekilmesine sebebiyet vererek gıda ürünleri arzının devamlılığını olumsuz etkilemiştir. COVID-19 salgınına Türkiye ise, uzun yıllardan bu zamana dek süregelen bir gıda krizi sürecinin sonunda yakalanmış olmakla beraber ülke olarak gıda ve yem sanayisi hammaddelerin tedariki bakımından net ithalatçı bir pozisyonda dışa bağımlı olmaktadır. Bu bakımdan yem hammaddesi olarak kullanılan arpa, mısır, buğday ve yağlı tohum bitkileri (soya, ayçiçeği, pamuk vb.) ile tahıl grubunda bulunan mercimek, nohut ve kuru fasulye arz açığımızın olduğu temel gıda maddeleri olarak öne çıkmaktadır.

Salgın süreci öncesinde yüksek bedellerle ithal edilen bu gıda maddelerinin salgın zamanında kaynak ülkelerde arz düşüşü ve fiyat artışıyla birlikte ticarete getirilen ihracat kısıtlamaları sebebiyle ithalat edilmesi zorlaşmış yahut neredeyse imkânsız olmuştur. Bu durum, Türkiye’nin bilhassa ithal gıda ürünleri konusunda kısa vadede talep projeksiyonlu üretim planlaması yapma ihtiyacını açığa çıkartmakla beraber bu radikal adımların atılmasını sağlayacak alternatif politikaların gündeme alınmasını gerektirmektedir (Günaydın, 2020).

3. Küresel Gıda Düzeni

II. Dünya Savaşı sonrası yaptıkları yanlışları tekrarlamak istemeyen ülkeler, ilk başlarda dünyada hem ticaretin serbest hâle getirilmesi hem de ilerletilmesi

maksadıyla ITO (International Trade Organisation, Uluslararası Ticaret Örgütü’nün) kurulmasına neden olmuşlardır. Ancak ITO’nun kurulmasının önüne geçilmesi dolayısıyla gelişmiş ülkeler 30 Ekim 1947’de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade) GATT’i imzalamışlardır (DPT, 1995).

GATT’ın nihai amacı, ticaretin serbestçe hareket edebilmesi için ticaretteki güçlükleri ve kısıtlamaları kaldırmak, gümrük vergilerini düşürebilmek esas olarak koruyucu ticaret algısındaki engelleri aşmaktır. Aslında GATT’ın imzalandığı tarihten 1995’te DTÖ’nün kurulmasına kadarki süreçte dünyada ticareti yönlendiren tüm kurallar ve ilkeler GATT Antlaşması’nın içerisinde yer almaktadır. Bu antlaşma dâhilinde Gümrük tarifelerinin düşürülmesi hususunda konferanslar ve rauntlar gerçekleştirilmiş olup Uruguay raundu da dâhil olmak kaydıyla sekiz raunt görüşmesi yapılmıştır (Aruoba, 2009: 4-19). DTÖ, Uruguay Raunt Müzakerelerinin sonucunda 15 Nisan 1994’te imzalanarak 1 Ocak 1995’te Nihai Senet bünyesinde Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasıyla kurulduktan sonra 47 yıl önce tamamlanmamış olan girişim tamamlanmış ve son halini almıştır (Şener, 2015: 36).

Küresel gıda sistemi içinde bulunan ve konuyla alakalı 6’sı insan sağlığını ilgilendiren, hayvan sağlığına ve çevreye dair 1947 ile 1995 seneleri arasında GATT hakemliğine başvuru bu antlaşma dâhilinde anlaşmazlıkların kurul ilkelerine bağlı neticelendirilen 15 panel raporu vardır. DTÖ’nün kurulmasıyla birlikte bu anlaşmazlıklar DTÖ’nün Anlaşmazlıkların Hali sistemi içinde çözülmüştür (Yıkılmaz, 2004: 253).

Bu anlaşmazlıklara bakıldığında ise, Kanada-İşlenmemiş Ringa ve Somon Balıklarının ihracat edilmesine etki eden tedbirlere ilişkin anlaşmazlık hususunda; 1976 yasası gereğince Kanada’nın bazı işlenmemiş ringa ve somon balıklarının ihracat ve ithalatındaki yasaklamaların olduğu mevzuatı bulunmaktadır. ABD ise bu yasaklamalardaki kotalara karşı taahhüt edilen maddeye göre aykırı hareket edildiğini iddia ederek şikâyet etmiştir. Esas gerekçeyse ABD’de kırsal kesim balıkçıların gelir elde edebilmeleri ve yaşamlarını bu şekilde sürdürebilmeleri şeklindedir. Kanada ise kendi koymuş oldukları bu kotaların balık avlanmasını sınırlandırdığını ve ihracattaki güçlüklerin balık sürülerini ve yavrularını koruduğu görüşünü savunmaktadır. Ancak GATT, Kanada’nın ihraç ettiği balıklara yönelik kotalarını onaylamamış ve bu kotaların öncelikli amacının balığı korumaktan ziyade istihdamı korumaya yönelik bir hedefinin olduğunu ifade etmiştir. GATT’ın bu değerlendirmesi ise endişelerin artmasına sebep olarak ihracattaki egemenlik haklarının kısıtlanmış olduğu düşüncesine sebep olmuştur (WTO, 1999a).

Bir başka kısıtlama örneği ise Tayland’da sigaraya getirilen yurtiçi vergilerin kısıtlanması ve sigaranın ithal edilmesindeki kısıtlanma konusundadır. Tayland 1966 yılında Tütün Yasası’na yönelik sigara ve diğer tütün maddelerinin ithaline yasaklar getirilmiş fakat yerli sigaraların satılmasına da izin verilmiştir. Bu durumda ABD, ithalat kısıtlamalarının GATT anlaşmasına aykırı olduğunu iddia ederek şikâyette bulunmuştur. Fakat panel bu durumu, GATT’ın genel miktar

kısıtlamasına yönelik maddesine uygun bulmamış ve Tayland’ın insan sağlığına dayandırarak bu maddelerin ithal edilmesindeki savunmasını da reddetmiştir (Moore, 1999).

Ton balığı ve yunus vakası örneğindeki durum incelendiğinde; ABD’nin ton balığı ithal etmesi ve Meksika’nın şikâyetinden ötürü Deniz Memelilerini Koruma Yasası’nda (MMPA), Doğu Pasifikte sarı ton balıklarının avlanması sırasında deniz memelilerine büyük zararlar verilmesinin önüne geçilmesi amacı yer almaktadır. ABD, bu yasa kapsamında okyanusta yaşayan memelilerin öldürülmesini, kaza yoluyla ya da avlanma sırasında doğru tekniklerin kullanılmamasından dolayı kendi ülke standartlarının aşarak avlanılmış olan ticari balık ve çeşitlerinin ithalini yasaklamıştır. ABD, bu yasa uyarınca Meksika’dan aldığı ton balıkları üzerinde kullandığı teknikten ve yasaların uygun gördüğünden daha çok yunusun ölümüne neden olmasından ötürü ambargo uygulamıştır. Özellikle Meksika’dan ton balıklarının getirilmediğini ispat edemeyen ülkelere de ABD, ek bir ambargo koymuştur. Bunun neticesinde Meksika, bu ithalat yasağının GATT’ın prensiplerine uymamasını gerekçe göstererek davayı GATT’a taşımıştır. ABD, GATT’ın 20. maddesinin g bendi içinde doğal kaynakların, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaya yönelik olmak üzere panelden bu maddenin işleme koymasını vurgulamıştır. Ancak panel bu vaka için ithalat kısıtlamalarının GATT’ın 20. maddesinin önüne geçmesine onay vermemiştir. Aynı zamanda panel, ABD’nin GATT’ın milli muamele hükmüne uyulmadığını ve bu muameleye göre benzer ürünler içerisinde ayırımın yapılması engellenmiş olsa da ABD bu yasağın çiğnendiği sonucuna varmıştır. Bu sonuç ise Divan tarafından GATT panelinin olaya etraflıca bakmadığını ve kurallarının oldukça kısıtlayıcı nitelikte olduğu şeklinde eleştirilerin odağında yer almıştır (Yıkılmaz, 2004: 255-256).

Gıda güvenliği alanına ilişkin bir başka davaysa, hormonlu sığır eti davasıdır. Aslında 1980’lerden bu yana başlamış olan büyükbaş hayvanlarda hormonların kullanılmasına ilişkin mücadele Avrupa Birliği’nde (AB) dikkati çekmektedir. Bu sebeple ABD’nin hormon ilaçlarıyla kullandığı sığır eti ithalatı AB tarafından sağlık açısından zarar verdiği iddiasıyla yasaklanmıştır. Bundan dolayı hem ABD hem de Kanada hükümetleri harekete geçmişlerdir. Aynı zamanda bu hükümetler hormonlu et yasağını DTÖ’ye şikâyet ederek bu yasağın Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (SPS) yargılarına karşı geldiğini iddia etmişlerdir (Lang, 1999: 340-341).

FAO ve WHO tarafından 1963’te kurulan Codex Alimentarius Komisyonu’nun belirlediği gıda standartlarını SPS Anlaşması, kendisine referans almaktadır. Bu komisyonun temel görevi, uluslararası gıda standartlarının, kodlarının ve yönergelerinin güçlendirilmesidir. Komisyon, gıda ticaretinde adil uygulamaları sağlamaya ve tüketicilerin sağlığını korumaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmekte iken aynı zamanda uluslararası hükümet ve sivil toplum kuruluşlarınca yürütülen bütün gıda standartları çalışmalarının koordine olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte komisyon risk yöneticisi olarak, beslenme ve gıda güvenliği alanlarında üye ülkelerin yahut gıda ticaretinin kullanılabileceği

standartları tayin etmektedir. Bu standartları komisyon belirlerken risk analizi ilkelerini kullanmakta iken faaliyetlerini sürdürülebilir ve yeterli bir finansman kaynağı olan WHO veya FAO uzman organlarının sağladığı bilimsel tavsiyeye dayandırmaktadır. Bununla birlikte kodeks standartları etiketleme ve gıda kalitesi alanındaki sorunları da inceleyebilmektedir. Ayrıca komisyon, küreselleşmenin etkisiyle uluslararası ticareti gerçekleştirilen gıda hacminin artmasıyla beraber oluşan güçlüklerin ve eğilimlerin tüketici sağlığının korunması ya da gıda ticaretindeki adaletli uygulamalardaki etkisine ve atılan bu adımların ne derece gerçekleştiğine vaktinde yanıt verebilmektedir (WTO, 1999b, 39-40).

Şöyle ki komisyon, çalışmalarına sürdürürken, WHO ve FAO ile Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE) gibi diğer hükümetler arası kuruluşların ilgili stratejilerini, politikalarını ve yönergelerini uluslararası gıda standartlarının ilerletilmesi aracılığıyla gıda ticaretinde adil uygulamaları teşvik etmekte ve tüketicilerin sağlığını bu şekilde korumaktadır. Komisyonun oluşturduğu uluslararası gıda güvenliği standartları, DTÖ’nün SPS’nin Türkçe karşılığı olan Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşması’nda net bir şekilde tanınmıştır (Codex Alimentarius Commission, 2019: 59). SPS Anlaşması’nın 5. maddesinin ihlalinden dolayı panel davayı, ABD’nin kaybetmesi ile sonuçlandırılmıştır (Yıkılmaz, 2004: 261).

Gıda güvenliğine ilişkin son olarak bir başka önem arz eden anlaşmazlık davasından da bahsetmek gerekmektedir. AB; Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine yaptığı imtiyazlı muz ithal etmesine yönelik ABD’nin DTÖ’ye şikâyet etmesi üzerine muz davası adıyla yer almaktadır. AB ise daha sonra DTÖ’nün kurallarını ABD’nin kendi keyfiyetine uydurması ve tek taraflı yaptırımlarda bulunmasına yönelik suçlamaları olmuştur. Bu anlaşmazlık davası ise ABD’nin lehine neticelenmiştir (Yıkılmaz, 2004: 263).

4. Gıda Güvenliği Mevcut Durum ve Sorunlar

Gıdalarla ilgili pek çok problem meydana gelmekte ve gıdaların denetlenmesine yönelik yürürlükteki çalışmalardan dolayı tüketicilerin güvenilir gıda ile ilişkisi etkilenmektedir. İnsanların güvenilir gıdayla olan bu ilişkisinin zarar görmemesi açısından faaliyetlerdeki gıda denetimlerinin dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Ayrıca önceliğin insan sağlığını korumaya yönelik olması ile gıdaların, zamana uyacak bir biçimde değişimi gerçekleştirilerek daha iyi bir düzeye getirilmesi önem arz etmedir (Tayar, 2010: 31).

Aynı zamanda gıdaların denetimlerinin sağlanmasına yönelik güven kazanılmalı, yalnızca tüketiciler için değil tüm kesimlere yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bunun neticesinde her ülkede artık çiftlikten sofraya gıda güvenliği kavramından söz edilmeye başlanmıştır (Tayar, 2010: 32). Çiftlikten sofraya gıda güvenliği kavramı; güvenilir gıdaya dair çiftlikten evlerdeki sofraya ulaşıncaya dek üretimin her bir zincirdeki halkaların parçasını içinde barındıran şekilde ifade edilmektedir (Tayar, 2010: 32). Dünyadaki açlık ve yetersiz beslenme oranlarının 2019 yılında yüzde 8,4’ten 2020’de yüzde 10’a çıktığı bilinmektedir

(Cumhuriyet, 2021). Yetersiz beslenmeyi ve açlığı yok edebilmek günümüzde en büyük güçlükler arasındadır.

Yiyeceklerin yalnızca yeteri kadar bulunmaması yahut hatalı olması gibi neticeleri sağlıklı olmama durumuna sebep olmakla kalmamakta, aynı zamanda ekonomi, istihdam ve eğitim gibi başka pek çok alandaki ilerleyişinde hızını kesmektedir. Şöyle ki Dünya Gıda Programı Topluluğu’nun 2015’ten 2030’a kadar olan süreçte kişilerin hayatını iyileştirmeye yönelik küresel çapta hedefleri tespit etmişlerdir. BM Dünya Gıda Programı’nın (WFP) öncelikleri arasında sıfır açlık başta olmak üzere bu hedeflerin ana temelinde; açlığa son verme, beslenmeyi iyileştirebilme, gıda güvenliğini sağlayabilme ve tarımın sürdürülebilirliğini teşvik etme bulunmaktadır (WFP, 2012).

BM ayrıca 24 Aralık 2018’de alınan kararla 7 Haziran 2019 tarihini Dünya Gıda Güvenliği Günü olarak beyan etmiştir. Gıda güvenliği, “herkesin sorumluluğu” temasını içerecek şekilde bu önemli gün kutlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ile gıda hakkı 1948’de bir insan hakkı olarak uluslararası hukukta yer almıştır (TVHB, 2019).

5. Türkiye’de Gıda Güvenliği

5.1. Türk Gıda Güvenliği Mevzuatının Tarihsel Gelişimi

Küreselleşmenin hem gıda güvenliği üzerindeki etkilerinin incelenmesi hem de Türkiye örneği üzerinden değerlendirilmesi yaşadığımız çağ ve gelecek nesiller açısından önem arz etmektedir. Zira küreselleşen dünyada güvenli gıdanın sağlanması günden güne güçleşmekte ve meydana getirilen sistemler yeterli gelmemektedir. Bu bakımdan Türkiye’nin başka ülkeler ile olan ilişkisinde ne gibi politikalar uygulamakta olduğu ve uygulayacağı ile beraber yurttaşların gıdaya kolay ve güvenli ulaşabilmelerinde gerçekleştireceği yararlı uygulamalar sebebiyle de ülkemiz önemli bir role sahiptir.

Günümüzde insanların pek yakından ilgilendikleri konulardan biri olan kalite kavramı çok eski dönemlere dayanmaktadır ve kalite konusundaki ölçütlerin neler olduğuna ilişkin herhangi bir dönemden söz edilememektedir. Kalite konusundaki ilk kanun Kanunname-i İhtisab-ı Bursa kabul edilmekte olup II. Bayezid zamanında 1502’de meydana getirilmiştir. Bu kanun 21. yüzyıldaki kıstaslarla tamamen aynı kabul edilebilecek bir yapıya sahipken yaptırımları da bulunmaktadır (Özdemir, 2017: 1-10). II. Mehmet döneminde sonradan 1485’te sebzeler, meyveler ve kesimhanelerdeki kontrollere ilişkin çıkarılan kanun da gıda güvenliğine dair kanunlar arasına girmektedir. Bursa, Edirne, İstanbul ve illerine yönelik II. Bayezid döneminde 1501’de İhtisap Kanunları çıkarılmıştır ve böylece diğer kanunlara dâhil olmuştur. Başlangıçta İhtisap Teşkilatı’nda içindeki ihtisap ağaları ve kadılar vasıtasıyla olumsuz durumlara karşı ve güvenliği sağlamaya yönelik bir ceza sistemi uygulanmış, aynı zamanda bu görevler nüfusun artmasıyla beraber toplumun gereksinimlerinin giderilmesi için günümüzdeki belediye zabıtası olan şehremaneti şeklinde düzenlenerek zaman içinde ise belediyelere devredilmiştir.

Ancak ihtisap teşkilatlanmasının, devletin elinde ve idaresinde olması gerektiğinden 1930’da Cumhuriyet döneminde 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu kanun için gerekli denetlemelerin yapılması maksadıyla Sağlık Bakanlığı görevlendirilmiştir. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığının sorumluluğunda olmak kaydıyla, 1580 sayılı Belediye Kanunu’nda 10.000’den fazla nüfusu kendi yapısında barındıran belediyelerin, gıda kontrolü yapmalarına karar verilmiştir. Bu sebeple bir yandan bazı belediyelerin kendi bünyesindeki sistemlerinde zabıta, sağlık ve veteriner işleri müdürlükleri şeklinde yapılanmalar bulunmaktadır (Tayar, 2010: 246).

Buna ilaveten, 1942’de Gıda Nizamnamesi ve 1952’de ise Gıda Maddeleri Tüzüğü çıkarılmış, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’na göre milletin sağlığına zararlı hastalıklara yönelik mücadele eden kanun tarafından yürürlükte yer alarak uygulamaya koyulmuştur. Gıda Maddeleri Tüzüğü (GMT), gıda maddeleri ve yurttaşların genel sağlık durumuyla ilgili olan gerekli araçları kapsamaktadır. Ayrıca GMT bu alandaki her maddenin taşınması gereken nitelikleri ve bu maddelerin hangi durumlarda yapısının bozulmasına, zarar görmesine, besinlerin içine başka maddelerin karıştırılmasına ve benzerlerinin meydana getirilerek kopyalarının yapılmasına yönelik kararları içerisinde bulundurmaktadır (Tayar, 2010: 247). Türkiye 2003’te ise, 1966’da Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 11. Maddesi imzaya açılarak onaylanmış ve böylece gıda hakkı, iç hukukun kapsamına girmiştir (Elver, 2017: 43). Bu sözleşmeye onay veren hükümetler insanoğluna, kendisine ve ailesine yetecek bir yaşama sahip olmasını olanaklı hale getirmekle birlikte, yeterli besini alabilmeyi, barınmayı, giyinmeyi ve yaşam koşullarının sürekli geliştirilmesini de istemektedirler (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Dışişleri Komisyonları Raporları, 2003: 1).

5.2. Türk Gıda Mevzuatında Mevcut Durum

Küreselleşme Türkiye’deki gıda güvenliğine ne kadar ve ne seviyede etki etmekte iken, bu yönde geçerli olan politikalar çalışma içerisinde ele alınarak ayrıntılı incelenmek istenmiştir. Aynı zamanda bu politikaların gıda güvenliğine sağladığı katkılar, hâlihazırdaki durumu ve geleceği önemlidir.

Şöyle ki gıda mevzuatı genel anlamda, gıda maddelerinde bulunması gereken asgari düzeydeki kalite ve sağlık kriterlerini belirleyen bir kaideler bütünüdür. Gıda mevzuatının özel anlamı ise gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken kaidelerle birlikte bu kaidelere ters düşecek durumdaki cezai hükümleri ve kurumları tayin etmesi nedeniyle, hukukun kamusal alanının pek çok ilkesinden meydana gelen karma bir hukuk düzenidir (Tayar, 2010: 252). Güvenilir gıdanın sağlanabilmesi hususunda ekonomik yönden ve yurttaşların sağlığı bakımından gıda mevzuatı incelendiğinde, tüketicileri koruma hedefinde olduğu görülmektedir. Buna ek olarak haksız rekabetin gıda sektöründe olmaması adına, yiyecek sektörünün geliştirilmesine katkı sağlaması ve devletlerin otoritesinin zayıflamaması hususunda gıda mevzuatı önem arz etmektedir.

Bir diğer önem arz eden husus ise gıda mevzuatının bir devletin hedefleri ve planları doğrultusunda, bilimsel veriler ışığı altında hazırlanarak uluslararası düzendeki mevzuata ters düşmeyecek bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu yönde düzenlenen bir gıda mevzuatı, devletin gücünü açığa çıkartabilmekte ve gıda piyasasına iç ve dış piyasalarda hareketlilik sağlayabilmektedir. Türkiye’de 2004’te gıda mevzuatının temeli olarak çıkartılan Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında 5179 Sayılı Kanun, bu mevzuatın esas içeriğini oluşturan kanundur (RG, 2004). Aslında bu kanun, ulusal gıda meclisi, ulusal gıda kodeks komisyonu, gıda tescil, kontrol analizleri, tüketicilerin sağlığının korunması, ceza verme ve kontrol etme gibi pek çok temel konuları içerisinde barındırması ve bu konularla ilgili kuralların yürürlüğe girmesiyle de gıda mevzuatının geliştirilmiş bir şekilde hazırlanmasına olanak sağlamaktadır. Ancak bu şekilde düzenlenen kanunların iyi bir şekilde sonuçlandırılması için Türkiye’nin hâlihazırdaki kaynaklarını kullanarak diğer ülkelerle rekabet şansını güvenilir gıda sahasında yakalayabilmesi bakımından idare sistemini düzenlemesi ve yapılandırması gerekmektedir (Tayar, 2010: 246).

Türkiye’deki mevzuatta ve uygulamalarda gıda güvenliği alanında ilerlemelerin olduğu görülmekte iken uygulama konusunda bazı sıkıntıların da olduğu kabul edilmektedir. Aslında gıda mevzuatının nihai hedefi; piyasadaki haksız rekabetin engellenmesi ile tüketicilerin korunması ve bu yolla gıda mevzuatı, yönetmelikler, tebliğ ve kanunlar düzenlenmektedir. Ayrıca bir ülkede gıda mevzuatının faaliyete geçirilmesindeki diğer hedefler arasında; yiyecek sektörü ile yurttaşların hareketlerini düzenlemek ve gerektiğinde bu alandaki ilkelere ve kurallara uygun olmayan tutumların önüne geçilmesi yer almaktadır.

Şöyle ki eğer bir gıdanın üretimden başlayarak halka ulaştırılmasına dek geçen tüm aşamaları göz önünde bulundurulabildiğinde güvenilir gıdanın üretimi sağlanabilmiş olacaktır. Türkiye ise kanun ile beraber çiftlikten sofraya güvenilir gıdanın sağlanabilmesi ilkesini amaç edinmiştir. Ayrıca hem ülke ekonomisi açısından hem de insanların beslenmesi ve sağlığı konusunda önemli olan bitkilerin ve hayvanların varlıklarının devam edebilmesi bakımından dış faktörlere ve hastalıklara karşı korunabilmeye yönelik gayret gösterilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte gereken tedbirlerin alınmasıyla hayvanlardan da insanlara bulaşan hastalıkların önlenmesi hedefler arasındadır. Aynı zamanda sağlıklı hayvanların ve hayvansal ürünlerin sağlanabilmesi, hem güvenli hem de sağlıklı yem sayesinde. Örneğin bazı hastalıkların etken maddelerinin hayvanlara bulaşma ve hayvansal gıdalar aracılığıyla da insanlara geçme tehlikesi bulunmakta iken buna yönelik hayvanlara verilen yemin belirli şartlara uyması ve sağlıklı olabilmesi bakımından kanun çerçevesinde düzenlemeler yapılmıştır (Demirer ve Şahin, 2015: 127).

Şöyle ki çiftlikten sofraya gıda güvenliği anlayışı içerisinde hayvan, bitki sağlığını koruyabilmek, çevreyi de göz önünde bulundurarak resmi denetlemeler aracılığıyla insan sağlığının en iyi şekilde gözetilmesi güvenilir gıda politikasının

alt yapısında yer almaktadır. Aynı zamanda bu kanunun hayvan ve bitki sağlığı ile yem ve besin güvenliğine ilişkin kapsamlı bir uygulama sahasını bulunmaktadır (Demirer ve Şahin, 2015: 127).

Sağlıklı gıdalar için önemli mevzuat düzenlemelerinden bahsedilecek olunursa eğer; Ekmek ve Ekmek Çeşitleri Tebliği ile ekmeklerin tuz miktarında en az %25 azalma meydana gelmiş, Et ve Et Ürünleri Tebliği ile pastırmadaki tuz oranı kuru maddede %8,5’ten %7’ye ve kavurmada da tuz oranı ağırlıkça %5’ten %3’e indirilmiş, Baharat Tebliğinde ise kırmızı pul biberin tuz oranı %22 azaltılmış, Tuz Tebliği ile de tuz etiketlerinde “Tuzu Azaltın, Sağlığınızı Koruyun” ibaresinin bulunması zorunlu hale getirilmiş, Salça ve Püre Tebliğinde ise salçaların içeriğindeki tuz miktarı en az %64 azaltılmış, Meyve Suyu ve Benzeri Ürünler Tebliği ile de eskiden uygulamada meyve sularındaki ürünlerde 150 gram/ litre şeker izin verilmekteyken mevcut durumda bu ürünlere ilave şeker kullanımı yasağı koyulmuştur. Aynı zamanda Sofralık Zeytin Tebliği’nde, sofralık zeytindeki tuz miktarı ağırlıkça en fazla %8 ile sınırlandırılmış ve Peynir Tebliği ile de peynirlerin içerebileceği maksimum tuz oranı mevcut uygulamaya göre %35 ile %61 arasında değişen oranlarda indirilmiştir. Bunlara ilaveten Takviye Edici Gıdalar ile ilgili de iki ayrı mevzuat çıkarılmıştır (Demirer ve Şahin, 2015: 129).

Okul kantinleri için de özel bir düzenleme yapılmış olmakla birlikte Tarım ve Orman Bakanlığı, “Okul Kantinlerine Dair Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği”ni yarınlara umudu olacak olan tüm çocukların daha temiz ve sağlıklı bir ortamda beslenebilmeleri için 5 Şubat 2013 tarihinde yayımlamıştır. Bu alanda Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) koordine bir şekilde hareket ederek 25.653’ü okul kantini ve 17.647’si MEB Personeli olmak üzere toplamda 43.300 kişiye hijyen eğitimi verilmiştir (Demirer ve Şahin, 2015: 130-131).

Gıdanın kontrol edilmesi, Tarım ve Orman Bakanlığının gıda kontrol planı, İl Müdürlüklerinin yıllık kontrol planı, Alo 174, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), şikâyet ve ihbar dilekçeleri ile gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde ayrıca gıdanın ithalatında ve ihracatındaki kontroller Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Gıda ile temas eden madde ve malzemelerin ithalatının Türk gıda mevzuatına uygun olması amacı ile ithalat denetimleri yapılırken bir yandan da ihracatı yapılacak ürünlerin alıcı ülke tarafından Türk gıda ve yem mevzuatına uygunluğu, ihracat kontrolleri yoluyla tespit edilebilmektedir. Türk gıda mevzuatına uygun olmayan ürünler, ithalat denetimleri vasıtasıyla yurda girememekle birlikte imha edilmekte ve iadesi gerçekleştirilmektedir (Demirer ve Şahin, 2015: 131).

Aynı zamanda bu kontrollere ilaveten Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan Gıda Kontrol Planı 2006’dan bu yana uygulama yer almaktadır. Küreselleşme sürecinde bu plan, ihtiyaçlara göre devamlı olarak değişim ve gelişim göstererek kendisini yenilemektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ülke genelinde yürütülen gıda izin-tescil, gıda ithalatı, ihracatı ve iç piyasanın denetlenmesi ve kontrol edilmesi safhasında elde edilen numunelerin mikrobiyolojik, fiziksel ve kimyasal analizleri 39 Bakanlık İl Kontrol

Laboratuvarında, 98 özel Gıda Kontrol Laboratuvarında, Bursa Gıda ve Yem Araştırma Enstitü Müdürlüğünde gerçekleştirilmektedir (Demirer ve Şahin, 2015: 131).

Uluslararası düzeyde ülkemizi, güvenilir gıdanın sağlanabilmesi hususunda kamudaki ve özeldeki laboratuvarların yaptıkları analizlerin hakemliğini yapabilecek ve ülkemiz içerisinde yapılamayan analizlerin yapılar hale gelebilmesini sağlayarak temsil edecek olan Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı hizmete 2009 senesinde girmiştir. Özel gıda laboratuvarlarından 85 tanesi Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş ve kabul edilmiş bulunmaktadır. Buna ilaveten laboratuvar neticesiyle insanların yaşamlarını ve sağlıklarını tehdit edecek biçimde yapısı ile oynanmış, düzgün olmayan bozuk besinleri üreten ve satan firmaların isimleri, bu tür ürünlerin ismi, markası ve seri numarası yahut taklit edildiği ve tağşişini yapanların netleştirildiği besin ve yemi piyasaya sunan firmanın ismi, markası ve parti numarası gibi bilgiler Bakanlığın resmi internet sitesinde kamuoyuna ilan edilmektedir. Şöyle ki aynı zamanda Tarım ve Orman Bakanlığı; Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile birlikte, basın ve yayın organları aracılığı ile besinlerle alakalı mevzuata uygun olmayan reklamlara ilişkin müeyyideler hususunda iş birliği içerisinde olmaktadır (Demirer ve Şahin, 2015: 131).

Ayrıca güvenilir gıdanın aktif bir şekilde sağlanabilmesi ve bu gıdalara erişilebilmesi için vatandaşların ürün doğrulama ve takip sistemi aracılığı ile bizzat kendilerinin kontrol edebileceği bu sistem büyük önem ifade etmektedir. Bakanlık tarafından gerçekleştirilen denetimler neticesinde birinci kademede; siyah çay, bitkisel sıvı yağlar, enerji içecekleri, bal, bebek besinleri ve takviye edici gıdalar olmak üzere 6 ürün grubu sistemin içerisinde yerini almaktadır. Tüketiciler aynı zamanda ürünlerin herhangi bir sebepten dolayı piyasadan toplandığını tüketmeden önce haberdar olabilecekler ve internet, SMS ve telefon aracılığı ile ürünler hakkında sorgulama yapabileceklerdir (Demirer ve Şahin, 2015: 132).

İnsanların beslenmesi adına herhangi bir zaman dilimi olmaksızın her dönemde kullanılan ve kullanılmaya devam edilen gıdalar; değiştirilmiş, bozulmuş, tağşişi yapılmış olarak etik değer yargıları içerisinde etiğin konusuna girmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda gıda etiği kavramı; insanlığın sağlıklı, doğru bir şekilde beslenebilmesinde aldatılmasına imkân verilmeden gıda ahlak değerlerinin meydana getirilmesi için sosyal ve teknolojik sistemleri belirlemekte ve uygulamaktadır. Gıda etiği kavramı tarih boyunca, bütün toplumları ilgilendirmektedir. Şöyle ki gıdanın sunulması nitel ve nicel olarak, insanların besin ihtiyaçlarını karşılayacak kendi kültürü içerisinde zararlı bir yönü olmaksızın kabul edilebilecek seviyede ve yeterli düzeyde olmalıdır. Bu gıdalar ayrıca devamlılık esasınca herkes tarafından kolayca erişilebilir olmalı ve başkalarının bu temel hakkını önleyecek bir biçimde yararlanılmamalıdır. Küresel anlamdaki gıda etiği konusunda; ülkelerin gelir seviyeleri, yaşam standartları, teknolojik gelişmeleri, çevre ve doğa koşullarına bağlı olarak sağlıklı ve yeterli düzeyde

gıdaya ulaşabilmeleri değişkenlik gösterebilmektedir. İnsan sağlığına zarar veren zehirli maddeler ve gıda bulaşması küresel etik problemleridir. Gıda etiğinin konuları arasında; tüketicilerin aldatılması, uluslararası ticaret uygulamaları, bitki ve hayvanlardaki genlerin değiştirilmesi, besin zincirinin ve çevrenin zararlı etkileri bulunmaktadır. Etik değer yargıları olmaksızın ve bu yargıları iletmemesizin güvenilir gıdanın sağlanabilmesi pek mümkün olmamaktadır (Yiğit, 2009: 1-10).

Türkiye’de gıda güvenliğindeki mevcut durumun küresel düzeydeki yerine bakıldığı zaman ise; Türkiye, The Economist Intelligence Unit tarafından düzenlenen Küresel Gıda Güvenliği’nin 2019 yılındaki raporuna göre, 113 ülke arasında Küresel Gıda Güvenliği Endeksi’nde, 69,8 puanla 41’inci sırada yerini almıştır (Tarhan, 2020). Bu noktada Türkiye, verimli besin üretimi, gıda standartları kalitesi ve fiyat dengesi bakımından diğer ülkelerden ayrılmaktadır (İstikbal, 2020).

SONUÇ

Günümüzde gıdanın bir ulusal güvenlik sorununa dönüşmesi ile gıdanın önemini daha arttırdığı görülmekte iken ülkeler arasında yaşanan ticaret savaşlarında gıdaya yönelik yaptırımlar dikkate alındığında, halk sağlığı konusunda yeni güvenlik anlayışlarının geliştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte gıdaya yeterli düzeyde erişebilmek amacıyla geliştirilebilecek önlemlerden birisi de aile çiftçiliği olmaktadır. Aile çiftçiliğiyle beraber geçimlik düzeyde, küçük ölçekte ve piyasada rekabetçi olmasa da gıda üretme kapasitelerini kullanabilmeleri gıda arz zincirinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Salgın döneminde önemini daha da arttığı gözlemlenen kırsalda yaşama eğilimi, kırsal alanda yaşam ve iş koşullarının gıda üreticilerinin lehine iyileştirilmesiyle dolaylı yoldan tersine göçü teşvik ederek kırsal kalkınmaya yeni bir boyut getirecektir.

COVID-19 salgını gıda güvenliğini her yönden tehdit etmekle beraber küresel gıda tedarik zincirinin parçalanmasına sebep olmuştur. İnsanların gıda ürünlerine erişebilmelerine getirilen kısıtlama, ekonominin daralmasına yol açarak ülkeler kendi imkân ve olanakları ile COVID-19 salgınına karşı koymak durumunda kalmıştır. Karantina uygulamaları temel gıda ürünlerinin stoklanmasına sebep olmakla beraber tedarik zincirinde alt yapısı yetersiz olan işletmeler fiyat arttırma yoluna gitmiştir.

Talebin artmasıyla beraber yükselen fiyatlar, devletlerin gıda piyasasına müdahale etmesi, salgın sebebiyle işletmelerin üretimi azaltması, karantinaya alınan insanların temel gıda ürünlerine olan talebinin artması, finans piyasalarında yaşanan şoklar, hisse senetleri değerlerindeki azalmalar, enerji fiyatlarındaki oynaklık, merkez bankalarının faiz indirimleri ve salgınla mücadele için açıklanan ekonomik paketler küresel gıda tedarik zincirinde oluşan kırılmaları açıklamaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizi de etkileyen COVID-19 salgını küresel anlamda sektörlerin ekonomik faaliyetlerinin daralmasına neden olmuştur. Bu sektörler içerisinde özellikle gıda işleme ve tedarik zincirindeki aksaklıklar açlık tehdidiyle asimetrik talebi tetikleyerek gıdaya ulaşımındaki zorlukları açığa çıkartmıştır. Salgınla birlikte meydana gelen ve tüketicilerin doğal gıdaya ulaşma talebi önümüzdeki günlerde organik tarıma olan ihtiyacı daha da arttıracığından bu alandaki politikaların gözden geçirilerek doğal, iyi ve organik gibi isimlerle anılan alternatif gıda ürünlerinin üretimi teşvik edilmelidir.

Gıda güvenliğinin önemli bir bileşeni de denetim ve kontrol faaliyetleridir. Ülkemizde bu konuda kamu otoritesi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü gıda üretimi, satışı ve toplu tüketim yerlerini düzenli olarak denetlemektedir. Denetleme sonucunda usulüne uygun davranmayan işletmelere idari para cezası verilmekle beraber halk sağlığını tehdit eden konularda savcılığa suç duyurusunda bulunmaktadır. Denetlemeler haricinde tüketicilerin gıda ile ilgili ihbar ve şikâyetleri Alo 174 gıda hattı aracılığıyla da takip edilerek tüketicide de güvenli gıda algısının oluşturulması amaçlanmıştır. Diğer taraftan yapılan kontrol ve denetimler neticesinde taklit ve tağşiş sonucu halk sağlığını tehdit eden işletmeler ve bu işletmelere ait markalar belirli aralıklarla kamuoyuna ilan edilmektedir.

Bununla birlikte Türkiye, daha sağlıklı bir şekilde işleyen, üretimin planlı ilerletilmesini teşvik eden ve güvenilir gıdayı uzun vadede sağlamayı amaçlayan politikaları hayata geçirmelidir. Aynı zamanda sağlıklı gıdaların sağlanabilmesini garanti altına almak aslında tüm dünyayı ilgilendiren ülke sınırlarını aşabilen bir sorumluluk olmaktadır. Bu sebeple küreselleşmeyle beraber güvenilir gıdaya erişimin zorlaşması ve bu zorluğun gün geçtikçe artmasından dolayı gerekli tedbirlerin alınması sadece hükümetlerin eline bırakılmadan insanoğlu bu sorumluluğu üstlenmede önemli bir aktör olmalı, tüketici olarak gıda konusunda bilinçlenmenin gerekliliğinin bilincine varılmalıdır. Yapılan çalışma ile küreselleşmenin gıda üzerinde yaratmış olduğu etkiler incelenmiş, ayrıca küreselleşmenin gıda üzerinde yaratmış olduğu etkilerle Türkiye’de kısa ve uzun vadede toplumun karşı karşıya kalacağı olumlu veya olumsuz sonuçları ile güvenli gıdaya ulaşabilme noktasında Türkiye’nin küreselleşen dünyada geri planda kalmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aruoba, Ç. (2009). Tarım Ürünleri Ticareti, Korumacılık, Kriz. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2(1), 4-19.

Aydemir, C., & Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 6(20), 260-282.

Aydın, D. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-15.

Bassette, F. (2018). *Kırmızı Etten Fazla Protein İçeren Hamam Böcekli Ekmek*, *BBC Brezilya Servisi*. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45750343>, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2022

Brown, L. R. (2008). *Plan B 3.0 Uygarlığı Kurtarmak İçin Harekete Geçmek*. İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.

Codex Alimentarius Commission. (2019). *Joint Fao/Who Food Standards Programme, Forty-second Session, (8-12 July 2019, Geneva, Switzerland)*. Erişim Adresi: https%253A%252F%252Fworkspace.fao.org%252Fsites%252Fcodex%252FMeetings%252FCX-701-42%252FReport%252FREP19_CACe_Final.pdf, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2022

Cumhuriyet. (2021). *Dünyada açlık çeken kişi sayısı açıklandı*. Erişim Adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunyada-aclik-ceken-kisi-sayisini-aciklandi-1851971>, Erişim Tarihi: 22.07.2022

Demirer, T. & Şahin, K. (2015). *TÜBA-Gıda, Beslenme ve Kanserin Önlenmesi Sempozyumu Raporu*. TÜBA, Ankara, (23 Mayıs 2015), 128-132.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *"Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye İlişkileri"*. Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/ozel-ih-tisas-komisyonu-raporlari/>, Erişim Tarihi: 20.02.2022

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. (1987). *Ortak Geleceğimiz*. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Dışişleri Komisyonları Raporları. (2003). *B.02.0.KKG.0.10/101-391/392, Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Erişim Adresi: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0148.pdf>, Erişim Tarihi: 20.02.2022

Elver, H. (2017). *Bir İnsan Hakkı Olarak Gıda Güvenliğine Ulaşım. 1. Tarım ve Gıda Etiği Kongresi, (10-11 Mart 2017- Ankara), 37-46*.

Ergenç, C. (2020). *Bir Gıda Güvenilirliği Sorunu Olarak COVID-19 pandemisi. Toplumsal Tarih, 50-53*.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2003). *Food and Agriculture Organization of the United Nations, Assuring Food Security and Quality Guidelines for Strengthening National Food Control Systems*. Erişim Adresi: <http://www.fao.org/3/a-y8705e.pdf>, Erişim Tarihi: 17.05.2020

Gül, S. U. (2010). *Küreselleşme ve Kimlik*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. 387684.

Günaydın, G. (2020). *Covid-19 ile Görünür Olan Tarım ve Gıda Krizi*. Erişim Adresi: <https://www.birgun.net/haber/covid-19-ile-gorunur-olan-tarim-ve-gida-krizi-296068>, Erişim Tarihi: 20.02.2022

Gürlük, S. & Turan, Ö. (2008). *Dünya Gıda Krizi: Nedenleri ve Etkileri. U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi 22(1), 63-74*.

Hatık, S. (2015). *İklim Değişikliğinin Gıda Güvenliğine Etkileri; Türkiye, AB ve Uluslararası Örgütler (BM Kuruluşları) Nezdinde Atılan Adımlar*. (AB Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.

İstikbal, D. (2020). *Küresel Gıda Güvenliği ve Türkiye*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kuresel-gida-guvenligi-ve-turkiye/1778615>, Erişim Tarihi: 13.06.2020

- Kapluhan, E. (2013). Türkiye’de Kuraklık ve Kuraklığın Tarıma Etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 487-510.
- Keleş, R., Hamamcı C., & Çoban A. (2012). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Koç, G. & Uzmay, A. (2015). Gıda Güvencesi ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler ve Türkiye. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 21(1), 39-48.
- Lang, T. (1999). Diet, Health and Globalization: Five Key Questions. The Summer Meeting of the Nutrition Society, International and Public Health Group Symposium on Feeding the World in the Future. (29 June–2 July 1998, London), *Proceedings of the Nutrition Society* 58, 340-341.
- Molden, D. (2013). Water for Food Water for Life: A Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. *International Water Management Institute*, 13.
- Moore, M. (1999). Seattle: What’s at Stake? Speech to Transatlantic Business Dialogue. Erişim Adresi: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min99_e/english/book_e/stake.pdf, Erişim Tarihi: 02.06.2021
- Özdemir, R. (2017). Tarihte Tüketici Haklarına Yönelik Yapılan İlk Kanun: “Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa”. *Mecmua* 4, 1-16.
- Özüpekçe, S. (2020). Türkiye’de Artan Kuraklık ve Olası Sonuçları: Susuzluk, Kıtık ve Ekonomik Problemler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13(71), 279-285.
- Paçacı, G. (2019). Dünya’da ve Türkiye’de İklim Değişikliği Kaynaklı Gıda Güvenliği Sorunu. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. 568499.
- Resmi Gazete. (2004). *Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Resmi Gazete (Tarih: 05.06.2004, Sayı: 25483)*. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040605.htm>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- Şener, D. (2015). Dünya Ticaret Örgütü Çatısı Altındaki Düzenlemelerin Küreselleşmeye Katkısı. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. 395067.
- Tarhan, N. (2020). *Gıda Güvenliğinde Sınıfta Kaldık*. Erişim Adresi: <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/gida-guvenliginde-sinifta-kaldik>, Erişim Tarihi: 12.06.2020
- Tayar, M. (2010). *Gıda Güvenliği*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Türk Veteriner Hekimleri Birliği. (2019). *Türk Veteriner Hekimleri Birliği, 7 Haziran Dünya Gıda Güvenliği Günü*. Erişim Adresi: <https://tvhb.org.tr/2019/06/06/7-haziran-dunya-gida-guvenligi-gunu/>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- World Food Programme. (2012). *Who are the Hungry?*. Erişim Adresi: <https://www.wfp.org/zero-hunger>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- World Health Organization. (1984). *World Health Organization, The Role of Food Security in Health and Development, Technical Report Series 705*. Erişim Adresi: <https://agris.fao.org/agris-search/search.do?recordID=XF19850079994>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- World Trade Organization. (1999a). *World Trade Organization, Seattle: What’s At Stake?*. The Seattle Ministerial Meeting, Switzerland.

World Trade Organization. (1999b). *World Trade Organization, Report on The WTO’s High-Level Symposium on Trade and Development*. International Institute for Sustainable Development, 39-40.

Yıkılmaz, N. (2004). *Yeni Dünya Düzeni ve Çevre*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Yiğit, V. (2009). *Etik Değerler ve Gıda Etiği*. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/6219870/ET%C4%B0K_DE%C4%9EERLER_VE_GIDA_ET%C4%B0%C4%9E%C4%B0, Erişim Tarihi: 03.01.2021

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Dünyada gıda ile ilgili sorunlar gün geçtikçe artmakta ve bu sorunların başında da gıda güvenliği yer almaktadır. Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması, ekonomideki istikrarsızlık, gittikçe artan çevre kirliliği ve eğitim düzeyinin yetersizliği beslenme problemlerini arttırmakta ayrıca güvenli gıdanın temin edilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle küreselleşme, gıda güvenliği kavramının, yaşadığımız dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yeri vardır. Bu kavramlardan küreselleşme ve gıda güvenliği tanımlarına literatürde kesin olarak karar verilmemiş olmakla birlikte ortak noktalarının olduğu hem tarih içerisinde hem de günümüz dünyasında aşikârdır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, küreselleşme ve gıda güvenliği konusunun literatür taramasıyla detaylı olarak incelenmesidir. Gıdaya yönelik hangi tehditlerin güvenlik sorunu oluşturacağı ve bu sorunu çözmek için yapılmış olan ve yapılması uygun düzenlemeleri ve politikaları ortaya koymak da çalışmanın başka bir amacıdır. Ayrıca küreselleşmenin gıda güvenliği üzerindeki etkileri, bu etkilere yönelik nasıl önlemlerin alınması gerektiği, gıda güvenliğine dair oluşturulan sistemler araştırmaya dâhil edilmiştir. Gıda güvenliğinin mevcut durumu, yönetim sistemleri ve mevzuatı araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırılan konular hakkında bilgi içeren veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bununla birlikte çalışmada, küreselleşmeyi tarihsel süreç içerisinde ele alan, gıda güvenliği kavramlarını tanımlayan ve bu kavramların incelenip değerlendirilmesinde bulunan çeşitli kaynaklardan, raporlardan ve yasal düzenlemelerden yararlanılmıştır. Küreselleşen dünyada Türkiye’deki gıda güvenliğinin konumunu ve küreselleşmenin gıda güvenliğine etkisini ele alan kaynaklardan da faydalanılmıştır. Küreselleşmenin ve gıda güvenliğinin kavramsal açıklaması elde edilen veriler ışığında içerik analizi ile ortaya konulmuştur. Araştırma konusu olan gıda güvenliği ile ilgili mevzuatlar, kararnameler, uygulamalar, kitap, bildiri, makale, araştırma raporu, internet kaynağı ve tezler gibi kaynaklara müracaat edilerek ve bu bağlamda ilgili kaynaklar taranmış, tasnif ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada küreselleşmenin gıda güvenliğine olan etkisinin hala devam etmekte olduğu ve küreselleşen dünyanın yerelleşmeyi de beraberinde getirdiği görülmektedir. Örneğin tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgını ülkemizde de gıda tedarik zincirini olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan gıda güvenliğinin önemli bir bileşeni de denetim ve kontrol faaliyetleri olup ülkemizde bu konudaki kamu otoritesi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü gıda üretimi, satışı ve toplu tüketim yerlerini düzenli olarak denetlemekte ve bunun neticesinde usulüne uygun davranmayan işletmelere idari para cezası verilmekle birlikte halk sağlığını tehdit eden konularda savcılığa suç duyurusunda bulunulduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak yapılan araştırmada, küreselleşme ile beraber baş gösteren en önemli konular arasında yer alan gıda güvenliğinin, sadece dünya çapında değil yerel düzeyde de ilerletilip sağlıklı ve yeterli gıdanın bulunabilmesi noktasında dünyaca etkilendiğimiz COVID-19 salgını neticesinde görüldüğü üzere güvenilir gıdanın tüm insanlığın iyiliği ve sağlıklı bireylerin var olması için sağlanabilmesi gerektiği gözler önüne serilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT: Food-related problems are increasing day by day in the world, and food safety is at the forefront of these problems. The rapid increase in the world population, the instability in the economy, the increasing environmental pollution and the inadequacy of the education level increase the nutritional problems and also make it difficult to obtain safe food. For this reason, the concept of globalization and food security has a very important place in developed and developing countries in the world we live in. Although the definitions of globalization and food safety among these concepts have not been decided definitively in the literature, it is obvious that they have common points both in history and in today's world. In this context, the aim of the study is to examine the issue of globalization and food safety in detail with a literature review. Another aim of the study is to reveal which threats to food will pose a safety problem and to reveal the appropriate regulations and policies to solve this problem. In addition, the effects of globalization on food safety, what precautions should be taken against these effects, and the systems created for food safety have been included in the research. The current situation of food safety, management systems and legislation constitute the conceptual framework of the research. In the study, the document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. Data containing information about the researched subjects were analyzed and interpreted. However, in the study, various sources, reports and legal regulations that deal with globalization in the historical process define the concepts of food safety and examine and evaluate these concepts have been used. Resources that deal with the position of food safety in Turkey in the globalizing world and the impact of globalization on food safety have also been utilized. The conceptual explanation of globalization and food safety has been revealed by the content analysis in light of the data obtained. By applying to sources such as legislation, decrees, practices, books, papers, articles, research reports, internet resources and theses related to food safety, which is the subject of the research, and in this context, the relevant sources have been scanned, classified and analyzed. In the study, it is seen that the effect of globalization on food safety still continues, and the globalizing world brings localization with it. For example, the COVID-19, which affects the whole world, has also negatively affected the food supply chain in our country. On the other hand, an important component of food safety is inspection and control activities. It has been determined that a criminal complaint has been made to the prosecutor's office on issues that threaten public health. As a result, in the research made, as seen as a result of the COVID-19, we have been affected by the world at the point of improving food safety, which is among the most important issues that have emerged with globalization, not only at the global but also at the local level, reliable food is for the well-being of all humanity and healthy individuals. It has been demonstrated that in order for it to exist, it must be provided.